

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

M. Vitruvii ... De architectura libri decem

**Vitruvius
Frontinus, Sextus Iulius**

Argentorati, 1543

Liber quartus

[urn:nbn:de:bsz:31-128539](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-128539)

DE ARCHITEC. LIB. III. 93

ructus aquarum ex ore. Aedium Ionicarum, quàm aptissime potui, dispositiones hoc uolumine descripsi. Doricarum autem & Corinthiarum, quæ sint proportionibus in sequenti libro explicabo.

M. VITRUVII
DE ARCHITECTVRA,

LIBER QVARTVS.

VM ANIMADVERTISSEM, IMPERATOR, plures de architectura præcepta uoluminaq; commentariorum non ordinata, sed incepta, uti particulas errabundas reliquisse, dignam & utilissimam rem putavi, antea disciplinæ corpus ad perfectam ordinationem perducere, & præscriptas in singulis uoluntatibus singulorum generum qualitates explicare. Itaq; Cæsar primo uolumine tibi de officio eius, & quibus eruditum esse rebus architectum oporteat, exposui. Secundo de copijs materiæ è quibus ædificia constituentur, disputavi. Tertio autem de ædium sacrarum dispositionibus, et de earum generum uarietate, quasq; et quot habeant species, earumq; quæ sunt in singulis generibus, distributiones, ex tribusq; generibus quæ subtilissimas habet & proportionibus modulorum qualitates, Ionici generis mores docui. Nunc in hoc uolumine de Doricis Corinthijsq; institutis et omnibus dicam, eorumq; discrimina & proprietates explicabo.

DE TRIBVS GENERIBVS COLUMNARVM,
origines & inuentiones. CAPVT I.

COLUMNÆ Corinthiæ, præter capitula, omnes symmetrias habent, uti Ionica, sed capitulorum altitudines efficiunt eas pro rata exceliores & graciliores, quòd Ionici capituli altitudo tertia pars est crassitudinis columnæ, Corinthij tota crassitudo scapi. Igitur quòd duæ partes è crassitudine columnarum capitulis Corinthiorum adijciuntur, efficiunt excelitate speciè earum graciliorem. Cætera membra, quæ supra

¶ 3 colum

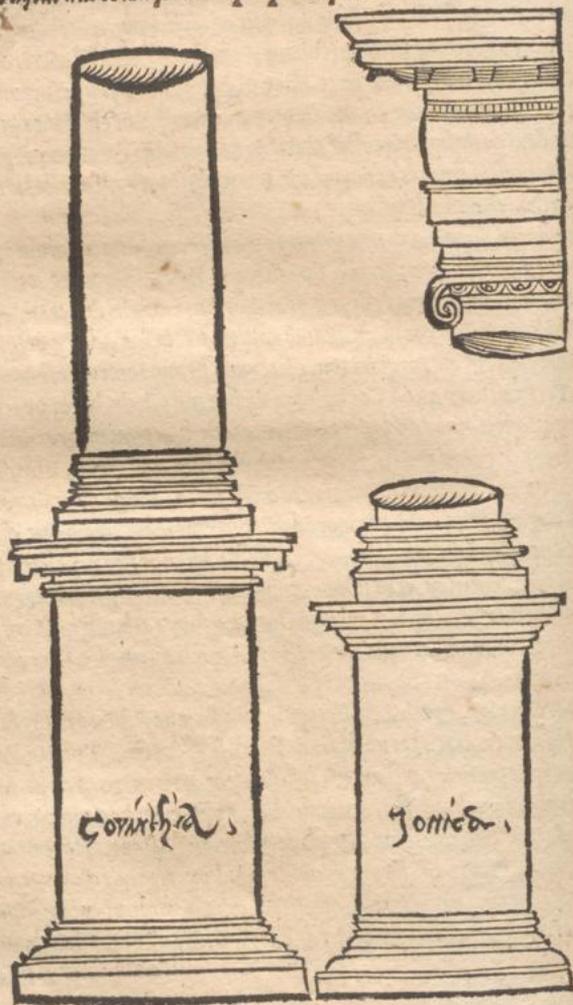
media con
in lateri
ontra con
modo di
utem que
bit è tegu
uis aqua
anscentes
uomentia
ructus

columnas imponuntur, aut è Doricis symmetrijs, aut Ionicis moribus, aut Corinthijs columnis collocatur, quod ipsum Corinthiũ genus propriam coronarum reliquorumq; ornamentorum nõ habuerit institutionem, sed aut è triglyphorum rationibus muti in coronis, et in epistylis guttæ Dorico more disponuntur, aut ex Ionicis institutis Xophori sculpturis ornati cum denticulis & coronis distribuuntur. Ita è generibus duobus capitulo interposito, tertium genus in operibus est procreatum. E columnarum enim formationibus triũ generum factæ sunt nominationes, Dorica, Ionica, Corinthia, è quibus prima & antiquitas Dorica est nata. Namq; Achaia Peloponessq; tota, Dorus Hellenis et Opticos Nympha filius regnavit, isq; Argis vetusta ciuitate Iunonis templum edificauit eius generis fortuito formæ phanum, deinde iisdem generibus in cæteris Achaia ciuitatibus, cum etiamnum non esset symmetriarum ratio nata. Postea autem quàm Athenienses ex responsis Apollonis Delphici, communi consilio totius Hellados, tredecim colonias uno tempore in Asiam deduxerunt, ducesq; in singulis colonijs constituerunt, & summam imperij partem Ioni Xuthi et Creusæ filio dederunt, quem etiam Apollo Delphis suum filium in responsis est professus, isq; eas colonias in Asiam deduxit, & Carie fines occupauit, ibiq; ciuitates amplissimas constituit, Ephesum, Miletum, Myunta (quæ olim ab aqua est deuorata, cuius sacra & suffragium Milesijs, Iones attribuerunt) Prienum, Samum, Teon, Colophona, Chium, Erythras, Phocæam, Clazomenas, Lebedũ, Meliten. Hæc Melite propter ciuium arrogantiam, ab his ciuitatibus bello indicto communi consilio est sublata, cuius loco postea regis Attali & Arsinoës beneficio, Smyneorum ciuitas inter Ionas est recepta. Hæ ciuitates cum Caras & Lelegas eiecissent, eam terræ regionem à duce suo Ione appellauerunt Ioniam. ibiq; templa deorum immortalium constituentes, cæperunt phana edificare, & primum Apollini Panonio ædem, uti uiderant in Achaia, constituerunt, & eam Doricam appellauerunt, quod in Doricon ciuitatibus primum factam eo genere uiderunt. In ea æde cum uoluissent columnas collocare, non habentes symmetrias earum, & querentes quibus rationibus efficere possent, uti & ad onus ferendum essent idoneæ, & in aspectu probatam haberent uenustatem, dimensi sunt uirilis pedis uestigium, & cum inuenissent pedem sextam partem esse altitudinis in homine,

ita in co

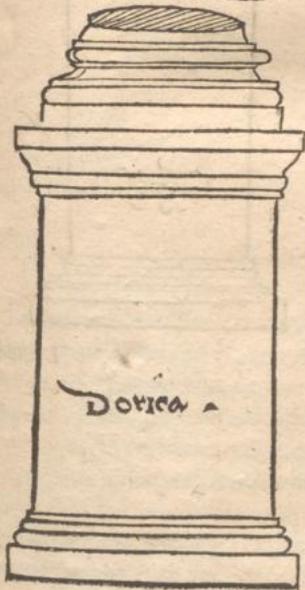
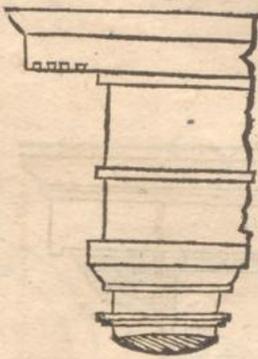
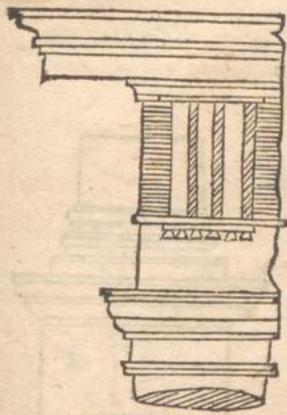
ita in columnam transtulerunt, & qua crassitudine fecerunt basim scapi-
 tantum eam sexies cum capitulo in altitudinem extulerunt. Ita Dorica co-
 lumna uirilis corporis proportionem, & firmitatem, & uenustatem in
 edificijs prestare cepit. Item postea Diane constituere eadem queren-
 tes noui generis speciem, iisdem uestigijs ad muliebram transtulerunt gra-
 cilitatem: & fecerunt primum columnæ crassitudinem altitudinis octaua
 parte, ut haberent speciem excelsoiorem, basi spiram supposuerunt pro
 calceo, capitulo uolutas, uti capillamento conuersatos cincinnos præpen-
 dentes dextra ac sinistra collocauerunt, & cymatijs & encarpis pro cri-
 nibus dispositis frontes ornauerunt, truncosq; toto strias, uti stolarum ru-
 gas matronali more demiserunt. Ita duobus discriminibus columnarum
 inuentionem, unam uirili sine ornatu nudam specie, alteram muliebri sub-
 tilitate, & ornatu symmetriaq; sunt imitati. Posterius uero elegantia subti-
 litateq; iudiciorum progressi, & gracilioribus modulis delectati, septem
 crassitudinis diametros in altitudinē columnæ Doricæ, Ionicæ octo semis
 constituerunt. Id autem quod Iones fecerunt, primo Ionicum est nomina-
 tum. Tertium uero quod Corinthium dicitur, uirginalis habet gracilita-
 tis imitationem, quod uirgines propter ætatis teneritatem gracilioribus
 membris figurate, effectus recipiunt in ornatu uenustiores. Eius autem
 capituli prima inuentio sic memoratur esse facta. Virgo cuius Corinthia
 iam matura nuptijs, implicita morbo decessit. Post sepulturam eius, quibus
 ea uia poculis delectabatur, nutrix collecta & cõposita in calatho per-
 tulit ad monumentum, et in summo collocauit, & uti ea permanerent diu-
 tius sub diuo, tegula textit. Is calathus fortuito supra achanti radicem fue-
 rat collocatus. Interim pondere pressa radix achanti media, folia & cau-
 liculos circa uernum tempus profudit, cuius cauliculi secundum calathi
 latera crescentes, & ab angulis tegule ponderis necessitate expressi ste-
 xuras in extremas partes uolutarum facere sunt coacti. Tunc Callima-
 chus, qui propter elegantiam & subtilitatem artis marmorea ab Atho-
 niensibus caiatechnos fuerat nominatus, præteriens hoc monumentum
 animaduertit eum calathum, & circa foliorum nascentem teneritatem,
 delectatusq; genere & formæ nouitate, ad id exemplar columnas apud
 Corinthios fecit, symmetriasq; constituit, ex eoq; in operum perfectioni-
 bus Corinthij generis distribuit rationes. Eius autem capituli symme-
 tria sita

tria sic est facienda, uti quanta fuerit crassitudo in eae columnae, tanta sit
 altitudo capituli cum abaco. Abaci latitudo ita habeat rationem, ut quan-
 ta fuerit altitudo, bis tanta sit diagonos ab angulo ad angulum. Spatia
 enim ita iustas habebunt frontes quoquoersus.

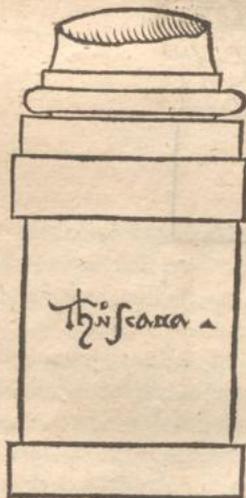

Corinthia

Jonica

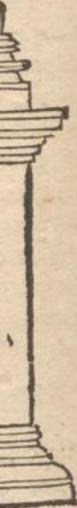
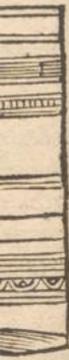
Dorica

Tuscanica

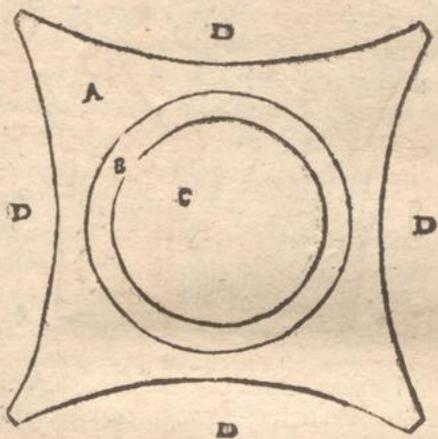
N latitu=

e, tanta
m, ut quan
um. Spatia

Latitudinè

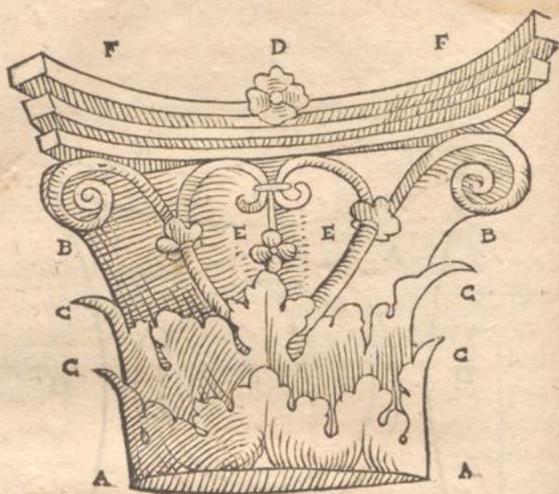
A. Abacus
 B. Crassitudo imi scapi colūnae.
 C. Crassitudo hypotrachelij.
 D. Contractura frontis abaci.

Latitudinis frontes sinuētur introrsus ab extremis angulis abaci, suæ frontis latitudinis nona. Ad imum capituli tantam habeāt crassitudinem, quantam habet summa columna, præter apothesim et astragalum. Abaci crassitudo septima capituli altitudinis. Dempta abaci crassitudine, diuisa datur reliqua pars in partes tres, ex quibus una imo folio detur, secundum folium mediam altitudinem teneat, cauliculi eandem habeant altitudinem, et quibus folia nascuntur proiecta, uti abacum excipiant, quæ ex caulicorum folijs natæ procurrunt ad extremos angulos uolutæ, minoresq; helices intra suum medium, qui sunt in abaco, floribus subiecti scalpantur. Flores in quatuor partibus quæta erit abaci crassitudo, tam magni formantur. Ita his symmetrijs Corinthia capitula suas habebunt exactiones.

N 2 Sunt autem

Latitudinis

A. Modulus ex imi scapi colūne sumptus.
 B. Voluta.
 C. Folium.
 D. Flos.
 E. Cauliculi.
 F. Abacus

Sunt autem, quæ iisdem columnis imponuntur, capitulorum genera uarijs uocabulis nominata, quorum nec proprietates symmetriarū, nec columnarum genus aliud nominare possumus, sed ipsorum uocabula tradducta & commutata ex Corinthijs, & puluinatis, & Doricis uidemus, quorum symmetriæ sunt in nouarū sculpturarū translata subtilitatem.

DE ORNAMENTIS COLUMNARVM.
 CAPVT II.

QVONIAM autem de generibus columnarum origines & inuentiones supra sunt scriptæ, non alienum mihi uidetur iisdem rationibus de ornamentis eorum, quemadmodum sunt prognata, & quibus principijs & originibus inuenta dicere. In ædificijs omnibus insuper collocatur materiatio uarijs uocabulis nominata. Ea autem uti in nominationibus, ita in re uarias habet utilitates. Trabes enim supra columnas, & parastatas, & antas ponuntur, in cõtignationibus tigna et axes, sub tectis si maiora spatia sunt, columen in summo fastigio culminis, unde

unde & columnæ dicuntur, & transtra, & capreoli, si commoda, columnæ & canterij prominentes ad extremam subgrundationem.

Supra canterios, templa, deinde in super sub tegulas asseres ita prominentes, uti parietes proiecturis eorum tegantur. Ita una quæq; res & locum, & genus, & ordinem proprium tuetur, è quibus rebus, & à materiatura fabrilis, in lapideis & marmoreis ædium sacrarum ædificationibus artifices dispositiones eorum sculpturis sunt imitati, & eas inuentiones persequendas putauerunt, ideo quòd antiqui fabri quodam in loco ædificantes, cum ita ab interioribus parietibus ad extremas partes tigna prominentia habuissent collocata, intertigna struxerunt, supraq; coronas & fastigia uenustiore specie fabrilibus operibus ornauerunt. Tum proiecturas tignorum quantum eminebant, ad lineam & perpendiculum parietum persecuerunt: quæ species cum inuenta ijs uisa esset, tabellas ita formatas, uti nunc sunt triglyphi, contra tignorum præcisiones in fronte fixerunt, & eas cera cerulea depinxerunt, ut præcisiones tignorum tectæ non offenderent usum. Ita diuisiones tignorum tectæ triglyphorum dispositione intertignium, et opam habere in Doricis operibus coeperunt. Postea alij in alijs operibus ad perpendiculum triglyphorum canterios prominentes proiecerunt, eorumq; proiecturas sinuauerunt. Ex eo uti è tignorum dispositionibus triglyphi, ita è canteriorum proiecturis mutilorum sub coronis ratio est inuenta. Ita ferè in operibus lapideis & marmoreis, mutili inclinati sculpturis deformantur, quòd imitatio est canteriorum. Etenim necessario propter stillicidia proclinati collocantur. Ergo & triglyphorum & mutilorum, in Doricis operibus ratio ex ea imitatione inuenta est. Non enim, quemadmodum nonnulli errantes dixerunt fenestrarum imagines esse triglyphos, ita potest esse, quòd in angulis contraq; tetrautes columnarum triglyphi constituuntur, quibus in locis omnino non patiuntur res fenestras fieri. Dissoluuntur enim angulorum in ædificijs iuncturæ, si in his fuerint fenestrarum lumina relicta, etiamq; ubi nunc triglyphi constituuntur, si ibi luminum spatia fuisse iudicabuntur, iisdem rationibus denticuli in Ionicis fenestrarum occupauisse loca uidebuntur. Vtraq; enim & inter denticulos, & inter triglyphos, quæ sunt interualla, Meibopæ nominantur, ὀσῶα enim Græci tignorum cubilia & asserum appellat, uti nostri ea caua, columbaria. Ita quod inter duas

genera uide
rū, nec con
cabula tra
is uidemus,
utilitatem.

ines & in
ur iisdem ra
unt progn
ficijs omnia
a. Ea autem
enim supra
bus tigna et
io culminis,
unde

opas est intertignum, id meliopa est apud eos nominatum. Ita uti ante in Doricis triglyphorum & mutilorum est inuenta ratio, item in Ionicis denticulorū constitutio propriam in operibus habet rationem, & quemadmodum mutili canteriorum proiectura ferunt imaginem, sic in Ionicis denticuli ex proiecturis, asserum habent imitationem. Itaq; in græcis operibus, nemo sub mutilo denticulos constituit. Non enim possunt subius canterios asseres esse. Quod ergo supra canterios, & templa in ueritate debet esse collocatum, id in imaginibus si infra constitutum fuerit, mendosam habebit operis rationem. Etiamq; antiqui non probauerunt, neq; instituerūt in fastigijs denticulos fieri, sed puras coronas, ideo quod nec canterij, nec asseres contra fastigiorum frontes distribuuntur, nec possunt prominere, sed ad stillicidia proclinati collocantur. Ita quod non potest in ueritate fieri, id non putauerunt in imaginibus factum, posse certam rationem habere. Omnia enim certa proprietate & à ueris naturæ deducendis moribus, traduxerunt in operum perfectiones, & ea probauerunt, quorum explicationes in disputationibus rationem possunt habere ueritatis. Itaq; ex eis originibus symmetrias & proportiones uniuscuiusq; generis constitutas reliquerūt, quorum ingressus persecutus, de Ionicis & Corinthijs institutionibus supra dixi, nunc uero Doricam rationem summamq; eius speciem breuiter exponam.

DE RATIONE DORICA. CAP. III.

NONNULLI antiqui architecti negauerunt Dorico genere aedes sacras oportere fieri, quod mendosæ & inconuenientes in his symmetriæ conficiebantur. Itaq; negauit Tarchesius, item Pytheus, non minus Hermogenes. Nam is, cum paratam habuisset marmoris copiam, in Doricæ aedis perfectionem commutauit, et ex eadem copia eam Ionicam Libero patri fecit. Sed tamen non quod inuenusta est species, aut genus, aut formæ dignitas, sed quod impedita est distributio, & incommoda in opere triglyphorum & lacunariorum distributione. Namq; necesse est triglyphos constitui contra medios tetrantes columnarum, meliopasq; quæ inter triglyphos sient, æque longas esse, quæ altas, contraq; in angulares columnas triglyphi in extremis partibus constituuntur, &

non contra

non contra medios tetrantes. Ita methopæ quæ proxime ad angulares triglyphos sunt, non exeunt quadratæ, sed oblongiores triglyphis dimidia altitudine. At qui methopas æquales uolunt facere, intercolumnia extrema contrahunt triglyphi dimidia altitudine. Hoc autem siue in methoparum longitudinibus, siue in intercolumniorum contractionibus efficiatur, est mendosum. Quapropter antiqui euitare uisi sunt in ædibus sacris, Doricæ symmetriæ rationem. Nos autem exponimus, uti ordo postulat, quem admodum à præceptoribus accepimus, uti si quis uoluerit his rationibus attendens ita ingredi, habeat proportiones explicatas, quibus emendatas & sine uitijs efficere possit ædium sacrarum Dorico more perfectiones. Frons ædis Doricæ in loco, quo columnæ constituuntur, diuidatur, si tetrastylus erit, in partes. xxviiij. si hexastylus. xliiij. ex his pars una erit modulus, qui græce $\epsilon\mu\beta\alpha\tau\kappa\epsilon\varsigma$ dicitur, cuius moduli constitutione rationationibus efficiuntur omnis operis distributiones. Crassitudo columnarum erit duorum modulorum, altitudo cum capitulo. xliiij. Capituli crassitudo unius moduli, latitudo duorum & moduli sextæ partis. Crassitudo capituli diuidatur in partes tres, è quibus una plinthus cum cymatio fiat, altera echinus cum anulis, tertia hypotrachelio contrahatur columnæ, ita uti in tertio libro de Ionicis est scriptum.

Epistylj altitudo unius moduli cum tenia & guttis, tenia moduli septima, guttarum longitudo sub tenia contra triglyphos, alta cum regula parte sexta moduli præpendeat. Item epistylj latitudo ima respondeat hypotrachelio summæ columnæ. Supra epistylium collocandi sunt triglyphi cum suis methopis alti unius & dimidiat moduli, lati in fronte unius moduli, ita diuisi, ut in angularibus columnis, & in medijs contra tetrantes medios sint collocati, & intercolumnijs reliquis bini, in medijs pronao & postico cerni, ita relaxatis medijs interuallis sine impeditionibus aditus accedentibus erit ad deorum simulachra. Triglyphorum latitudo diuidatur in partes sex, ex quibus quinq; partes in medio, duæ dimidiæ dextra ac sinistra designentur, regula una in medio deformatur femur, quod græce $\mu\upsilon\phi\omicron\varsigma$ dicitur, secundum eam canaliculi ad normæ cacumē imprimantur. Ex ordine eorum dextra ac sinistra altera femora constituantur, in extremis partibus semicanaliculi interuertantur.

Triglyphis ita collocatis, methopæ, quæ sunt inter triglyphos, æque
altæ sint

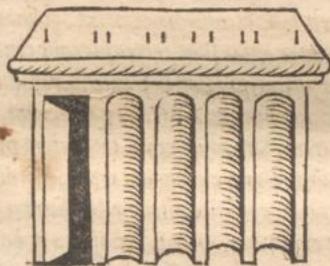
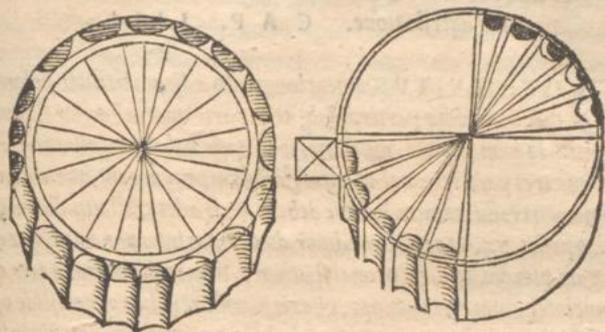
alte sint, quàm longæ. Item in extremis angulis semimethopia sint im-
pressa dimidia moduli latitudine. Ita enim erit, ut omnia uitia, et methopa-
rum, & intercolumniorũ, & lacunariorũ, quòd æquales diuisiones factæ
erunt, emendentur. Triglyphi capitula sexta parte moduli sunt faciẽda.
Supra triglyphorum capitula corona est collocanda in proiectura dimi-
dia, & sexta parte, habēs cymatium Doricum in imo, alterum in summo,
item cum cymatijs corona crassa ex dimidia moduli. Diuidendæ autem
sunt in corona ima ad perpendicularum. Triglyphorum & ad medias me-
thopas uiarum directiones, & guttarum distributiones, ita uti guttæ sex
in longitudinem, tres in latitudinem pateant, reliqua spatia, quod latiores
sunt methopæ, quàm triglyphi, pura relinquuntur, aut fulmina scalpantur,
ad ipsumq; mentum coronæ incidatur linea, quæ scotia dicitur. Reli-
qua omnia tympana, simæ, coronæ, quemadmodum scriptum est in Ioni-
cis, ita perficiantur. Hæc ratio in operibus diastylis erit constituta.

Si uero systylon & monotriglyphon opus erit faciendum, frons ædis
si tetrastylos erit, diuidatur in partes. xxij. si hexastylos erit, diuidatur
in partes. xxxv. ex his pars una erit modulus, ad quem (uti supra scri-
ptum est) opera distribuentur. Ita supra singula epistylia, & methopæ
due, & triglyphi bini erunt collocandi. In angularibus hoc amplius, dimi-
diatum quantum est spatium hemitriglyphi.

Accedet id in mediano contra fastigium trium triglyphorum et trium
methoparum spatium, ut latius medium intercolumnium accedentibus ad
ædem habeat laxamentum, & aduersus simulacra deorum aspectus di-
gnitatem. Insuper triglyphorum capitula corona est collocanda habens
(uti supra scriptum est) cymatium Doricum in imo, alterum in summo.
Item cum cymatijs corona crassa ex dimidia. Diuidendæ autem sunt in co-
rona ima ad perpendicularum triglyphorum, & ad medias methopas, uia-
rum directiones & guttarum distributiones, & reliqua quoq; quemad-
modum dictum est in diastylis.

VARIARVM COLUMNARVM DORICA
rum striatarum figure.

Columnæ

Columnas autem striari. xx. strijs oportet, quæ si planæ erunt, angulos habeant. xx. designatos: sin autem excava buntur, sic est forma facienda, ita uti quàm magnum est interuallum striæ, tam magnis striaturæ paribus lateribus quadratum describatur: in medio autem quadrato circini centrum collocetur, & agatur linea rotundationis, quæ quadrationis angulos tangat, & quantum erit curuaturæ inter rotundationem & quadratam descriptionem, tantum ad formam excavaentur, ita dorica columna sui generis striaturæ habebit perfectionem. De adiectione eius quæ media adaugetur (uti in tertio uolumine de Ionicis est perscripta) ita & in his transferatur. Quoniam exterior species symmetriarum, & Corinthiorum, & Doricorū, & Ionicorum est perscripta, necesse est etiam interiores cellarum pronaiq; distributiones explicare.

O DE IN

DISTRIBVITVR autem longitudo ædis, uti latitudo sit longitudinis dimidiæ partis, ipsaq; cella parte quarta longior sit, quam est latitudo cum pariete, qui paries ualuarum habuerit collocationem. Reliquæ tres partes pronai ad antas parietum procurrant, quæ antæ columnarum crassitudinem habere debent. Et si ædes erit latitudine maior quam pedes .xx. duæ columnæ inter duas antas interponantur, quæ disiungant pteromatos, & pronai spatium. Item intercolumnia tria, quæ erunt inter antas & columnas, pluteis marmoreis siue ex intestino opere factis intercludantur, ita uti fores habeant, per quas itinera pronao fiat.

Item si maior erit latitudo quam pedes .xl. columnæ contra regiones columnarum, quæ inter antas sunt, introrsus collocentur, & eæ altitudinem habeant æque, quam quæ sunt in fronte. Crassitudines autem earum extenuentur his rationibus, uti si octaua parte erunt, quæ sunt in fronte, hæc fiant nouem partes. Sin autem nona, aut decima pro rata parte fiant. In concluso enim ære si quæ extenuatæ erunt, non discernentur, sin autem uidebuntur graciliores, cum exterioribus fuerint striæ uigintiquatuor, in his faciendæ erunt. xxvij. aut. xxxij. Ita quod detrahatur de corpore scapi, striarum numero adiecto adaugebitur ratione quo minus uidebitur, & ita æquabitur dispari ratione columnarum crassitudo. Hoc autem efficit ea ratio, quod oculus plura & crebriora signa tangendo, maiore uisus circuitione peruagatur. Namq; si duæ colunæ, æque crassæ lineis circummetientur, è quibus una sit non striata, & altera striata, & circa strigium caua, & angulos striarum linea corpora tangat, tamen si columnæ æque crassæ fuerint, lineæ quæ circumdatæ erunt, non erunt æquales, quod striarum & strigium circuitus maiorem efficiet lineæ longitudinem. Sin autem hoc ita uidebitur, non est alienum in angustiis locis, & in concluso spatio graciliores columnarum symmetrias in opere constituere, cum habeamus adiutricem striarum temperaturam. Ipsius autem cellæ parietum crassitudinem pro rata parte magnitudinis fieri oportet, dum antiæ eorum crassitudinibus columnarum sint æquales, & si extrinseci futuri sint, quam minutissimis cernentis recte struantur. Sin autem quæ
drato

DE ARCHITECT. LIB. III. 109

drato saxo aut marmore maxime modicis paribusq; uidetur esse faciendum, quod media coagmenta medij lapides continententes firmiorem faciunt omnis operis perfectionem. Item circum coagmenta & cubilia eminentes expressiones, graphicoteram efficiunt in aspectu delectationem.

DE AEDIBVS CONSTITVENDIS SE-
cundum regiones. CAPVT. V.

A EDES autem sacræ deorum immortalium, ad regiones quas spectare debent, sic erunt constituendæ, uti si nulla ratio impedierit, liberatq; fuerit potestas ædis, signum quod erit in cella collocatum, spectet ad uerspertinam coeli regionem, uti qui adierunt ad aram immolantes, aut sacrificia facientes, spectent ad partem coeli orientis, & simulacrum, quod erit in æde, & ita uota suscipientes contueantur ædem & orientem cœli, ipsaq; simulacra uideantur exorientia contueri supplicantes, & sacrificantes, quod aras omnes deorum necesse esse uideatur ad orientem spectare. Sin autē loci natura interpellauerit, tunc conuertendæ sunt earum ædium constitutiones, uti quàm plurima pars moenium è templis deorum conspiciatur. Item si secundum flumina ædes sacræ fient, ita uti Aegypto circa Nilum, ad fluminis ripas uidentur spectare debere. Similiter si circum uias publicas erunt ædificia deorum, ita constituantur, uti prætercuntes possint respicere, & in conspectu salutationes facere.

DE HOSTIORVM, ET ANTEPAGMENTORVM SACRARVM AEDIVM RATIONIBVS.
CAPVT VI.

H OSTIORVM autem & eorum antepagmentorū in ædibus hæc sunt rationes, uti primum constituantur, quo genere sunt futuræ. Genera sunt enim thyromaton hæc, Doricum, Ionicum, atticurges, Horum symmetriæ Dorici generis conspiciuntur his rationibus, uti corona summa, quæ supra antepagmentum superius imponitur, æque librata sit capitulis summis columnarum, quæ in pronao fuerint. Lumen autem hypothyri constituatur sic, uti quæ altitudo ædis à pavimento ad lacunaria fuerit

fuerit, diuidatur in partes tres semis, & ex eis due partes lumini ualua-
 rum altitudine constituantur. Hæc autem diuidatur in partes duodecim,
 & ex eis quinq; & dimidia latitudo luminis fiat in imo, & in summo con-
 trahatur, si erit lumen ab imo ad sexdecim pedes, antepagmēti tertia par-
 te. Sexdecim pedum ad uiginti quinq;, superior pars luminis contra-
 tur antepagmenti parte quarta. Si à pedibus uiginti quinq; ad triginta,
 summa pars contrahatur antepagmenti parte octaua. Reliqua quo alio
 ra erunt, ad perpendicularum uidentur oportere collocari. Ipsa autem an-
 tepagmenta crassa fiant in fronte altitudine luminis parte duodecima,
 contrahanturq; in summo suæ crassitudinis quartadecima parte. Super-
 cilij altitudo, quanta antepagmentorum in summa parte erit crassitudo.
 Cymatium faciendum est antepagmenti parte sexta. Proiectura autem
 quanta est eius crassitudo, sculpēdum est cymatium Lesbium cum astrag-
 alo. Supra cymatium, quod erit in supercilio collocādum, est hyperthy-
 rum crassitudine supercilij, & in eo sculpēdum est cymatium Doricum,
 astragalum Lesbium sīma sculptura. Corona deinde plana fiat cum cy-
 matio, proiectura autem eius erit, quanta altitudo subercilij, quod supra
 antepagmenta imponitur. Dextra ac sinistra, proiectura sic sunt facien-
 dæ, uti crepidines excurrant, & in ungue ipsa cymatia coniungantur.
 Sin autem Ionico genere futuræ erunt, lumen altum ad eundem mo-
 dum, quemadmodum in Doricis fieri uidetur, latitudo cōstituatur, ut al-
 titudo diuidatur in partes duas et dimidiam, eiusq; partis unius semis ima-
 luminis fiat latitudo contractura, ita ut in Doricis. Crassitudo antepag-
 mentorum altitudine luminis in fronte. xiiij. parte. Cymatiū huius crassi-
 tudinis sexta: reliqua pars præter cymatium, diuidatur in partes. xij. ha-
 rum trium prima cor sa fiat cum astragalo, secunda quatuor, tertia quin-
 que, eæq; cor sa cum astragalis circumcurrant. Hyperthyra autem ad
 eundem modum componantur, quemadmodum in Doricis hyperthyridi-
 bus. Ancones siue prothyrides uocentur; exculptæ dextra ac sinistra
 præpendeant ad imi supercilij libramentum præter folium. Eæ habeant
 in fronte crassitudinem ex antepagmenti tribus partibus unam, in imo
 quarta parte graciliores, quam superiora.

Fores ita compingantur, uti scapi cardinales sint ex altitudine luminis
 totius duodecima parte. Inter duos scapos tympana ex duodecim parti-
 bus habe-

bus habeant ternas partes. Impagibus distributiones ita fient, uti diuisis altitudinibus in partes quinque, duæ superiori, tres inferiori designentur. Super medium medij impages collocentur, ex reliquis alij in summo, alij in imo compingantur. Latitudo impagis fiat tympani tertia parte, cymatium sexta parte impagis. Scaporum latitudines impagis dimidia parte. Item replum de impage dimidia & sexta parte. Scapi qui sunt ante secundum pagmentum, dimidium impagis constituantur.

Si autem ualuate erunt, altitudines ita manebunt, in latitudinem adiciatur amplius foris latitudo (si quadriforis futura est) altitudo adiciatur. Atticurges autem iisdem rationibus perficiuntur, quibus Dorica: præterea corse sub cymatijs in antepagmentis circumdantur, quæ ita distribui debent, uti in antepagmentis, præter cymatium, ex partibus septem habeant duas partes, ipsaq; forium ornamenta non sunt ce-rostota neq; bifora, sed ualuata, & aperturas habent in exteriores partes. Quas rationes ædium sacrarum in formationibus oporteat fieri Doricis, Ionicis, Corinthijsq; operibus, quo ad potui attingere, ueluti legitimis moribus exposui. Nunc de Tuscanicis dispositionibus, quemadmodum institui oporteat, dicam.

DE TVSCANIS RATIONIBVS AEDIVM
sacrarum. CAP. VII.

LOCVS in quo ædis constituetur, cum habuerit in longitudine sex partes, una dempta, reliquum quod erit latitudini detur. Longitudo autem diuidatur bipartito, & quæ pars erit interior, cellarum spatij designetur: quæ erit proxima fronti, columnarum dispositioni relinquatur. Item latitudo diuidatur in partes decem, ex his ternæ partes dextra ac sinistra cellis minoribus, siue ubi alæ futuræ sint dentur, reliquæ quatuor mediæ ædi attribuantur. Spatium quod erit ante cellas, in pronao ita columnis designetur, ut angulares contra antas parietum extremorum è regione collocentur. Duæ mediæ è regione parietum, qui inter antas & mediam ædem fuerint, ita distribuantur, ut inter antas, & columnas prio

res per medium iisdem regionibus altera disponatur, eaq; sint ima crassitudine altitudinis parte septima, altitudo tertia parte latitudinis templi, summaq; columna quarta parte crassitudinis ima contrahatur.

Spiræ earum altæ dimidia parte crassitudinis fiant, habeant spiræ earum plintheum ad circinum altam suæ crassitudinis, dimidia parte, torum insuper cum apophygi crassum quantum plintheus. Capituli altitudo dimidia crassitudinis. Abaci latitudo, quanta ima crassitudo columnæ.

Capituliq; crassitudo diuidatur in partes tres, è quibus una plintheo, quæ est in Abaco, detur: altera Echino, tertia Hypotrachelio cum apophygi. Supra columnas trabes compactiles imponantur, uti sint altitudinis modulis ijs, qui à magnitudine operis postulabuntur. Eaq; trabes compactiles ponantur, ut tantam habeant crassitudinem, quanta summa columnæ erit hypotrachelium, & ita sint compactæ sub scudibus & securiculis, ut compactura duorum digitorum habeat laxationem. Cum enim inter se tangunt, & non spiramentum & perflatum uenti recipiunt, concalefaciuntur, & celeriter putrescunt. Supra trabes & supra parietes traiecturæ mutilorum parte quarta altitudinis columnæ proiciantur. Item in eorum frontibus antepagmenta figantur, supraq; ea tympanum fastigij extructura seu de materia colloceatur. Supraq; id fastigium columnæ canterij, templa ita sunt collocanda, ut stillicidium tecti absoluti tertiarario respondeat. Fiunt autem ædes rotundæ, è quibus aliæ monoptere sine cella columnatæ constituuntur, aliæ peripteræ dicuntur. Quæ sine cella fiunt, tribunal habent & ascensum ex suæ diametri tertia parte, insuper stylobatæ columnæ constituantur tam altæ, quanta ab extremis stylobatarum parietibus est diametros, crassæ altitudinis suæ cum capitulis & spiris decumæ partis. Epistylum altum columnæ crassitudinis dimidia parte. Zophorus & reliqua quæ insuper imponuntur, ita uti in tertio uolumine de symmetrijs scripti.

Sin autem peripteros ea ædes constituetur, duo gradus, & stylobatæ ab imo constituantur, deinde cellæ paries collocetur cum recessu eius à stylobatæ circa partem latitudinis quintam, medioq; ualuarum locus ad aditus relinquatur. Eaq; cella tantam habeat diametrum, præter parietes & circuitionem, quantam altitudinem columna supra stylobatam. Columnæ circum cellam iisdem proportionibus symmetrijsq; disponantur. In medio

In medio tecti ratio ita habeatur, uti quanta diametros totius operis erit fuerit, dimidia altitudo fiat tholi præter florem. Flos autem tantā habeat magnitudinem, quantam habuerit in summo columnæ capitulum præter pyramide. Reliqua (uti scripta sunt) ea proportionibus atq; Symmetrijs facienda uidentur.

Item generibus alijs constituuntur ædes ex iisdem Symmetrijs ordinatae, & alio genere dispositiones habentes, uti est Castoris in circo Flaminio, & inter duos lucos Veiovis. Item argutius nemori Dianæ columnis adiectis dextra ac sinistra ad humeros pronai. Hoc autem genere primo facta ædes, uti est Castoris in circo, Athenis in arce, Mineruæ, & in Attica Junio, Palladis. Earum non aliæ, sed eadem sunt proportiones. Cellæ enim longitudines duplices sunt ad latitudines, et uti reliqua exifona, quæ solent esse in frontibus, ad latera sunt translata.

Nonnulli etiam de Tuscanicis generibus sumentes columnarum dispositiones, transferunt in Corinthiorum, & Ionicorum operum ordinationes. Quibus enim locis pronao procurunt antæ, in iisdem è regione cellæ parietum columnas binas collocantes efficiunt Tuscanicorum, & Grecorum operum communem ratiocinationem. Alij uero remouentes parietes ædis, & applicantes ad intercolumnia pteromatos spatto parietis sublati efficiunt amplum laxamentum cellæ. Reliqua autem proportionibus & Symmetrijs iisdem conseruantes aliud genus figuræ nominisq; uidentur pseudoperipterum procreauisse. Hæc autem genera propter usum sacrificiorum conuertuntur. Non enim omnibus dijs iisdem rationibus ædes sunt faciendæ, quod alius alia uarietate sacrarum religionum habet effectus. Omnes ædium sacrarum ratiocinationes, uti mihi traditæ sunt, exposui, ordinesq; & Symmetrias earum partitionibus distinxî, & quarum dispares sunt figuræ, & quibus discrimibus inter se sunt disparatæ, quoad potui significare scriptis curauî. Nunc de aris deorum immortalium, uti aptam constitutionem habeant ad sacrificiorum rationem, dicam.

DE ARIS DEORVM ORDINANDIS.

CAPVT VIII.

ARAE spectent ad orientem, & semper inferiores sint collocatæ, quam simulacra, quæ fuerint in æde; uti suspicientes diuinitatem qui sup